

Гендерний вплив повномасштабного російського вторгнення на пріоритети українських депутатів

Керівне резюме

Гайді Райлі
Ксенія Оксамитна
Олена Сотник

Червень 2025 р.

Передмова

Доктор Магдалена Рандал-Шаб,
Вестмінстерська фундація за демократію

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну силою нав'язало українському уряду логіку війни. Ця екзистенційна загроза стиснула час, змінила порядок і звузила нагальні національні пріоритети. Вона також змінила переконання, цінності та бачення, які лежать в основі процесів реконструкції та відновлення і майбутнього України.

Це дослідження пропонує рідкісний погляд на те, як народні депутати України справляються з цим неймовірним тиском. Воно відображає їхні пріоритети, амбіції, страхи та надії на третьому році жорстокої російської агресії. Хоча повномасштабне вторгнення посилило виконавчу владу в умовах воєнного стану, депутати активно відстоюють сміливе бачення майбутнього. Багато з них поділяють бажання не просто відбудувати, а трансформувати країну.

Це дослідження показує, що гендерна рівність, інклюзивне врядування та політичне лідерство жінок залишаються спільними цінностями серед депутатів. Це обнадіює, оскільки ці сфери часто ризикують бути відкладеними під тиском війни та патріархального мислення, незважаючи на докази того, що вони є критично важливими для сталого та справедливого відновлення та реконструкції. Однак серед депутатів існують різні уявлення про те, що означає просування цих пріоритетів на практиці, оскільки нагальність війни затьмарює дебати, досвід і потреби окремих осіб і соціальних груп. Те, як ці пріоритети будуть реалізовані, покаже ступінь системних змін, яких прагнуть українці.

Оскільки Україна переживає один з найвідповідальніших моментів у своїй історії, прихильність демократичним стандартам може допомогти країні реагувати на нагальні потреби населення, не жертвуючи при цьому довгостроковими перетвореннями.

Вони покращують здатність державних інституцій вирішувати соціальні проблеми комплексно. Вони забезпечують прозорість процесів зважування компромісів у політичних реформах і бюджетних асигнуваннях, захищають інклюзивність, рівність і підзвітність.

Вони допомагають запобігти тому, щоб домінуючі наративи заглушали голоси маргіналізованих. Вони будують політичні системи, які зміцнюють соціальну згуртованість і слугують різноманітним потребам населення; в Україні проживає 39 мільйонів людей, серед яких:

- понад 2 мільйони солдатів, серед яких багато вчорашніх цивільних, які також служать в армії,
- мільйони цивільних волонтерів, які підтримують цілі оборони у своєму цивільному житті,
- понад 3,7 мільйона внутрішньо переміщених осіб,
- мільйони матерів, дружин, сестер і бабусь, які виконують неоплачувану роботу з догляду,
- 6,9 мільйона біженців,
- 12,7 мільйона людей, які потребують гуманітарної допомоги, в тому числі майже 2 мільйони дітей.

Вестмінстерська фундація за демократію (WFD) пишається тим, що підтримує Верховну Раду України та її членів у цих процесах. Ми підтримуємо Україну та її Парламент у цей момент глибокої стійкості та переосмислення. Ми дякуємо народним депутатам, які взяли участь у цьому дослідженні серед сирен, руйнувань, відключень електроенергії та невизначеності. Ми вдячні дослідницькій групі за їхню відданість та конфліктно-чутливі дослідницькі підходи.

Ми сподіваємося, що висновки, викладені в цьому звіті, стануть основою для національних та міжнародних заходів з відновлення та реконструкції, де демократія є фундаментом, на якому будується майбутнє.

Коротке резюме

Повномасштабне російське вторгнення в Україну розпочалося 24 лютого 2022 року. Однак російська військова агресія проти України триває з 2014 року, коли Російська Федерація анексувала Крим та організувала сепаратистський рух на сході країни. Вторгнення справило глибокий травматичний вплив на українське населення, в тому числі на тих, хто представляє український народ у парламенті.

Під час кризи від членів парламенту (депутатів) очікується активне та ефективне управління суспільним життям у відповідь на екзистенційні ризики, прийняття рішень, які впливають на життя жінок і чоловіків, цивільних осіб і військовослужбовців. Однак депутати не застраховані від особистої травми війни і змушені поєднувати її зі своєю публічною роллю осіб, що приймають політичні рішення під час надзвичайної ситуації в країні.

Ситуації конфлікту та небезпеки впливають на пріоритети політичних партій та депутатів. Тоді як війна спричиняє неминуче зміщення пріоритетів у бік безпеки та оборони, довгострокові трансформаційні ініціативи можуть втратити актуальність. Це дослідження, серед іншого, мало на меті визначити, наскільки змінилися пріоритети українських парламентарів, зокрема щодо гендерної рівності та інклюзії.

Повномасштабне російське вторгнення мало гендерний вплив. У той час як воно мало руйнівний вплив на жінок і дівчат, жінки також зайняли ключові посади в уряді, кількість жінок у збройних силах значно зросла, при цьому жінки відіграють ключові ролі в бізнесі та в гуманітарному реагуванні. Ці фактори відкривають широкі можливості для гендерних перетворень,

якщо їх вдасться інституціоналізувати в рамках процесу реконструкції та відновлення. У цьому дослідженні розглядаються як можливості для гендерних перетворень, так і бар'єри на шляху до більшої інклюзивності шляхом вивчення змін у пріоритетах членів українського парламенту.

Підходячи до дослідження з гендерної та міжсекторальної перспективи, завдання дослідження полягали у вивченні:

Як повномасштабне вторгнення Росії в Україну вплинуло на політичні пріоритети народних депутатів, зокрема щодо гендерної рівності та інклюзії?

Яким є бачення депутатів щодо реконструкції та відновлення України?

Які бар'єри, на думку депутатів, можуть виникнути в процесі реконструкції та відновлення з точки зору досягнення гендерних перетворень?

Як взаємодія з громадянським суспільством формує пріоритети депутатів?

Висновки зроблені на основі 19 напівструктурованих інтерв'ю з чинними членами українського парламенту (Верховна Рада України або ВРУ), які проводилися українською мовою на умовах анонімності. Дослідження проводилося в політично турбулентний час, починаючи за місяць до зустрічі президента Зеленського з президентом Трампом у Білому домі в лютому 2025 року і закінчуючи місяцем пізніше на тлі невизначеності щодо подальшої підтримки з боку США.

Основні висновки

1. Безпека та суверенітет домінують у політичному порядку денному

Політичні пріоритети народних депутатів змістилися в бік оборони, територіальної цілісності та міжнародної дипломатії з метою створення політичних і військових альянсів для забезпечення поставок зброї та військового обладнання. Вони також визначили пріоритетами надання та адаптацію критично важливих послуг до умов воєнного часу, таких як освіта, внутрішнє переміщення або фізичний і психологічний вплив вторгнення на цивільне населення.

Довгострокові реформи в таких сферах, як освіта, децентралізація чи охорона довкілля, втратили свої пріоритети, хоча в політичних дискусіях зберігається довгостроковий фокус на національній ідентичності, інтеграції до ЄС та сталому відновленні.

Відчуття єдності в українському парламенті переважало в перші місяці після повномасштабного вторгнення, проте з часом почали знову з'являтися регулярні політичні розколи. Депутати повідомили, що це відчуття єдності та консенсусу в перші дні після повномасштабного вторгнення стало важливим моральним стимулом.

2. Гендерна рівність: спільна цінність, різні інтерпретації

Парламентарі підтримують рівність між жінками і чоловіками. Однак розуміння того, що це означає на практиці, варіюється від вузької рівності, що ілюструє підвищену роль жінок на військовій службі, до ширшої структурної рівності та справжнього фокусу на рівних ролях у прийнятті рішень та лідерстві. Деякі депутатки наголосили на важливості збільшення частки жінок на керівних посадах як на національному, так і на місцевому рівнях для більш інклюзивного процесу реконструкції та відновлення.

Жінки-депутати висловили занепокоєння щодо згортання досягнень 2019 року, особливо щодо політичного представництва та гендерних квот, і застерегли від спроб їх обійти.

3. Роль жінок розширилася, але гендерні норми зберігаються

Незважаючи на руйнування, було визнано, що повномасштабне вторгнення сприяло посиленню лідерства жінок у політиці, економіці та військовому секторі.

Водночас патріархальні гендерні ролі - особливо догляд за дітьми - залишилися непорушними і ризикують посилитися в післявоєнний період, якщо політика не буде розроблена в узгоджений спосіб.

4. Резолюції РБ ООН щодо жінок, миру та безпеки (ЖМБ): фрагментарна обізнаність

Поінформованість про Резолюції Ради Безпеки ООН щодо ЖМБ та їх виконання були непослідовними. Деякі депутати були активними прихильниками порядку денного з питань ЖМБ; інші не знали про нього або ставилися до нього скептично, посиляючись на розчарування в ООН.

Деякі депутати сприймали ЖМБ як порядок денний, що переважно асоціюється з мирними переговорами. Потенційна участь жінок у переговорах з Російською Федерацією сприймалася як контрпродуктивна через мілітаризацію та токсичну маскулінізацію російської політики.

5. Змішані почуття щодо ролі парламенту у відновленні та реконструкції

Народні депутати повідомили, що відчують обмежений вплив на планування реконструкції, оскільки прийняття рішень централізовано у виконавчій владі. Дехто сприймав це як побічний результат надзвичайного стану і пояснював це преференціями донорів, зокрема Міжнародного валютного фонду (МВФ). Дехто повідомляв, що лише наближені до виконавчої влади особи мали можливість впливати на цей процес.

Парламентарі часто висловлювали намір «відбудувати краще», обговорюючи пріоритети реконструкції та відновлення України. Було загальне визнання того, що відбудова повинна уникати повернення до статус-кво, який існував до початку повномасштабного вторгнення. При цьому активно підтримувались зусилля з відновлення та реконструкції, поки Україна протистоїть збройній агресії.

6. Реінтеграція ветеранів: національний пріоритет із гендерними прогалинами

Народні депутати одностайно визначили пріоритети підтримки ветеранів (житло, працевлаштування, психічне здоров'я), але наративи залишаються чоловічо-орієнтованими, що несе ризик відтворення патріархальних гендерних стереотипів, особливо коли жінки беруть на себе додаткові неоплачувані обов'язки з догляду, включаючи догляд за пораненими членами сім'ї ветерана.

Включення жінок-ветеранів у політичний дискурс було обмеженим, а ветерани ЛГБТІ були переважно невидимими.

Хоча деякі депутати піднімали питання інклюзії ЛГБТІ без попередження, пов'язуючи його із законодавством про військову службу та цивільне партнерство, дискримінація залишається проблемою.

7. Психічне здоров'я та соціальна згуртованість визнані критично важливими

Члени парламенту широко визнали психологічні наслідки війни та необхідність відновлення з урахуванням травм.

Вони передбачають післявоєнну напруженість, домашнє, міжособистісне та кримінальне насильство, а також проблеми з реінтеграцією ветеранів. Народні депутати продемонстрували підтримку послідовним превентивним заходам, спрямованим на зменшення ймовірності цих прогнозів.

8. Жіноче лідерство в громадянському суспільстві є впливовим, але недостатньо використовуваним

Вважалося, що очолювані жінками організації громадянського суспільства (ОГС) можуть формувати дебати щодо відновлення більш ефективно, ніж народні депутати. Їхній вплив є найсильнішим на місцевому рівні, але формальні механізми залучення ОГС залишаються слабкими.

Рекомендації народним депутатам, українським політичним партіям, ВРУ та міжнародній спільноті, які підтримують процес відновлення та реконструкції в Україні

1. Посилити інклюзивне та підзвітне управління відновленням

Посилити парламентський нагляд

Надати депутатам інструменти та повноваження для моніторингу трансформаційного впливу програм відновлення, забезпечення регіональної рівності та демократичної підзвітності.

Інтегрувати гендерно-трансформаційні індикатори в усі інструменти парламентського нагляду для моніторингу прозорості, справедливості та ефективності витрат і планування відновлення.

Інституціоналізувати гендерно-орієнтоване відновлення

Включити гендер та інклюзію в усі рамки відновлення: закони, бюджети та донорські координаційні платформи.

Забезпечити, щоб усі нові закони та поправки включали оцінку гендерного впливу та сприяли досягненню трансформаційних результатів.

Просувати та адекватно фінансувати реформи для забезпечення гендерної рівності

Забезпечити, щоб усі нові закони та поправки включали оцінку гендерного впливу та сприяли досягненню трансформаційних результатів.

Подальше вдосконалення офіційних механізмів залучення громадянського суспільства

Посилити структуровані та забезпечені ресурсами платформи для діалогу та консультацій між депутатами та громадянським суспільством, які б враховували перспективи жінок, низових організацій, ВПО, ветеранів, опікунів, волонтерів та ЛГБТІ-спільнот у національному та місцевому плануванні відновлення та законодавчому порядку денному.

Використовувати факти з місць, щоб впливати на національні та міжнародні програми відновлення.

Створювати коаліції для посилення голосу різних верств населення, щоб ніхто не залишився поза увагою.

2. Сприяти гендерній рівності та трансформаційній інклюзії

Підтримувати політичну участь жінок

Захищати та розширювати гендерні квоти для забезпечення сталого політичного представництва жінок на всіх рівнях.

Впроваджувати порядок денний з питань ЖМБ у парламенті

Сформувати міжпартійне розуміння порядку денного ЖМБ як практичного інструменту інклюзивного врядування, а не лише дипломатії високого рівня.

Заохочувати депутатів використовувати принципи ЖМБ у законодавчих дебатах та роботі з виборцями.

Використовувати порядок денний ЖМБ як основу для залучення жінок до прийняття рішень щодо відновлення та реконструкції, а також посилення відповідальності за сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, вчинене російськими військами.

Запровадити та посилити механізми парламентської підзвітності для реалізації Національного плану дій з питань ЖМБ.

Забезпечити, щоб політика щодо ветеранів була цілісною та трансформаційною

Забезпечити, щоб ветеранське законодавство відображало різноманітність ветеранів, включаючи жінок та ЛГБТІ-людей. Ухвалені законодавчі акти мають бути цілісними, трансформаційними і не залишати нікого поза увагою.

Сприяти інклюзивним наративам про службу та жертвність у публічному дискурсі та меморіалізації.

3. Інвестувати в соціальну стійкість і психічне здоров'я

Розширити гендерно-чутливу психосоціальну підтримку

Інтегрувати послуги, що враховують травму, в національні плани відновлення, адаптовані до потреб ветеранів, депутатів і цивільного населення.

Запобігати післявоєнному насильству і соціальній фрагментації

Підтримувати діалог на рівні громад, ініціативи з соціальної згуртованості, запобігання домашньому насильству та інклюзивні ініціативи з реінтеграції з метою пом'якшення соціальної напруженості.

4. Визнати та інституціоналізувати здобутки воєнного часу

Вшанувати та зробити видимим внесок жінок у національну оборону та відновлення

Використовувати публічні кампанії та дебати, щоб забезпечити видимість та оцінку ролі жінок у національних діалогах та ЗМІ, а також відобразити їх у цілісних та гендерно-трансформаційних планах відновлення та реконструкції, а також у повоєнній політиці.

Просувати права ЛГБТІ через законодавчі реформи

Підтримувати законодавство про цивільне партнерство та антидискримінаційні заходи, особливо у військовій та державній службі.

Скануйте, щоб прочитати повний звіт за червень 2025 року

ВІДКРОМЕТЬ / ДОДА СВОЮ

ЗА СВІТ, ДЕ ПРОЦВІТАЮТЬ

Westminster Foundation for Democracy (WFD) is the UK public body dedicated to supporting democracy around the world. Operating internationally, WFD works with parliaments, political parties, and civil society groups as well as on elections to help make political systems fairer, more inclusive and accountable.

www.wfd.org

About the authors

Heidi Riley, Independent Consultant and Adjunct Researcher, School of Politics and International Relations, University College Dublin

Kseniya Oksamytna, Reader in International Politics, City St Georges, University of London

Olena Sotnyk, Advisor to the Deputy Prime Minister, Minister of Justice of Ukraine

Acknowledgements

We would like to sincerely thank all the Members of the Ukrainian Parliament that took part in this research. We gratefully appreciate the time that was taken from such busy schedules under the difficult circumstances to engage with the research team.

This publication was funded in full by Grant-in-Aid funding from the Foreign, Commonwealth and Development Office (FCDO), commissioned and oversaw by Magdalena Randall-Schab, Halyna Shevchuk and Graeme Ramshaw, with quality assurance support from Iryna Troian, Shannon O'Connell, Chris Levick and Rob van Leeuwen.

Disclaimer

The authors have used all due care and skill to ensure the material is accurate as at the date of this report. The authors do not accept any responsibility for any loss that may arise by anyone relying upon its content.

All rights in this work, including copyright, are owned by the Westminster Foundation for Democracy Limited (WFD) and are protected by applicable UK and international laws. This work cannot be copied, shared, translated into another language, or adapted without prior permission from the WFD. All rights reserved.

The information and views set out in this report are those of the author(s) and do not necessarily reflect the official opinion of WFD, its funders, or the UK Government. Neither WFD nor any person acting on its behalf may be held responsible for the use which may be made of the information contained therein.

Westminster Foundation for Democracy is an executive Non-departmental Public Body sponsored by the Foreign, Commonwealth & Development Office.

Foreign, Commonwealth
& Development Office